

Skåda sjöfågelsträck på våren

När sjöfågelsträcket drar i gång i mars börjar vårsången för många skådare.

Detta är den kanske mest njutbara formen av fågelskådning.

En del brinner för att räkna och protokollföra sträcket
och kanske få uppleva en rekorddag för någon art.

Andra får energi av att lyckas artbestämma änder, lommar, alkor och labbar,
som flyger någon kilometer ut över vattnet.

Många tycker att det är fridfullt och meditativt att fika
och samtidigt njuta av böljande sjöfågelsträck.

Mikael Arinder

Begreppet sjöfågelsträck omfattar sträckande svanar, gäss, simänder, dykänder, skrakar, lommar, doppingar, skarvar, labbar, måsfåglar, tärnor och alkor. Ibland får sjöfågellarna sällskap i sträckprotokollet av vadare, havssulor, tranor och rovfåglar.

När?

– sträcket varierar över våren och med vädret

Vårsträcket av sjöfågel drar i gång i mitten av mars. Ett väderomslag med värme som kommer upp söderifrån kan trigga igång ett rejält sjöfågelsträck. Ofta är det dagar med svag eller måttlig vind som ger de högsta sträcksiffrorna (Tabell 1). Notera att vindriktningen är varierande för de olika rekorddagarna. Den absoluta vindriktningen tycks alltså inte ha så stor inverkan på hur omfattande sträcket blir, men pålandsvind gör att fåglarna kommer närmare skådarna och sträcket blir lättare att överblicka.

Sjöfågelsträcket är som regel intensivast under de tidigaste morgontimmarna. Men under bra ejderdagar kan sträcket pågå hela dagen. Under dagar med bra sträck av vitkindade gäss har kl. 10–14 gett de högsta antalen i Kåseberga. Detta torde bero på att fåglarna gett sig iväg på morgonen från rastplatser i Danmark och passerar sedan Kåseberga ett par timmar senare.

Tabell 1. Högsta dagsnotering för andfågelsträck i sydöstra Skåne t.o.m. år 2020. Notera de genomgående svaga till måttliga vindhastigheterna samt en lite varierande vindriktning, men dock från sydsektorn. Sträckande fåglar från sträckan Smygehuk–Friseboda tas i beaktande, men när det gäller vårsträcket dominerar siffrorna av rapporter från sydkusten (framför allt Kåseberga som idogt bevakas av Sven Splittorff). Vindangivelser är baserade på SMH:s öppna data från Falsterbo.

	Antal	Plats & datum	Vind
Gravand	567	Kåseberga 4.3 (2007)	SV 2
Rostand	1	Kåseberga 22.5 (2013)	S 6
Årta	24	Kåseberga 19.4 (2002)	SO 2
Skedand	321	Kåseberga 22.4 (2019)	O 9
Snatterand	41	Kåseberga 5.6 (2017)	SV 5
Bläsand	5167	Kåseberga 4.4 (2018)	SV 3
Gräsand	983	Kåseberga 4.4 (2018)	SV 3
Stjärtand	210	Kåseberga 27.3 (2016)	S 5
Kricka	1 700	Kåseberga 19.4 (2002)	SO 2
Brunand	43	Kåseberga 29.4 (2013)	SV 7
Vigg	638	Kåseberga 26.4 (2008)	SV 3
Bergand	1 235	Kåseberga 23.4 (2018)	V 5
Praktejder	4	Kåseberga 25.3 (1998)	S 6
Ejder	287 150	Kåseberga 8.4 (1996)	O 4
Svärta	159	Kåseberga 27.4 (2008)	SO 4
Sjöorre	6 880	Kåseberga 6.4 (2008)	SV 3
Alfågel	1 986	Kåseberga 23.4 (1996)	O 5
Knipa	366	Kåseberga 27.3 (2018)	SO 3
Salskrake	95	Kåseberga 27.3 (2018)	SO 3
Storskrake	119	Kåseberga 13.4 (2013)	V 2
Småskrake	869	Kåseberga 15.4 (2013)	SO 5

Sträckande småskrakar. Kåseberga 5 april 2020. Foto: Mikael Arinder.

Säsongen inleds i mars med ejder, skrakar, gravänder, gäss och strandskator. Från mitten av mars dominerar ejderflockarna, stundom med inslag av enstaka praktejder. Läs mer i faktarutan på sidan 12 om hur man skiljer praktejder från ejder. Ejdrarna ackompanjeras av simänder, men även av skrakar, dykänder, gäss och lommar. Ejdersträcket fortsätter en bra bit in i april, och när det avtar så tar sträcket av vitkindade gäss vid. April präglas av ett fint sträck av simänder, doppingar och sjöorre. I månads-skiftet april/maj tar dykänderna vid, och det börjar även sträcka tärnor, kustlabbar och dvärgmåsar. Majsträcket domineras av vitkindade gäss och tärnor de första veckorna, och prutgäss de sista veckorna.

Var? – Tips på sträcklokaler

Kuststräckan från Kullahalvön till Sandhammaren lämpar sig för sjöfågelsträckskådning under våren, och uddarna är bäst. I Figur 1 visas ett antal fågellokaler för sjö-

fågelsträck om våren i Skåne. För att hitta till lokalerna som omnämns i figurtexten kan du söka på lokalens namn på <https://svenskafagellokaler.se/regionalforeningar/skanes-ornitologiska-forening> eller slå upp dem i *Skånsk Skådarguide*. De flesta lokalerna är beskrivna. Bege dig till en lokal som faller dig i smaken - kanske den som ligger närmast, eller en som du aldrig besökt tidigare, eller en som hade fina sträck-siffror i går.

Den lokal som i genomsnitt har de högsta sträcksummorna är Kåseberga. Bästa obsplatsen i Kåseberga är bunkern som ligger på udden 500 meter västerut längs stranden från hamnen.

Lokalerna längs Skånes västkust bjuder på medljus större delen av dagen, och sträcket går ofta hyggligt nära även dagar då det inte blåser pålandsvind. Trots att antalet ejdrar är lägre vid Skånes västkust än i Sydostskåne så är andelen praktejdrar högre.

Figur 1. Rekommenderade fågellokaler för sjöfågelsträckskådning om våren i Skåne.

1. Hittarp/Domsten; 2. Barsebäcks hamn; 3. Lomma södra/Piren, Lomma hamn; 4. Spillepeng; 5. Limhamn, Ön; 6. Klagshamns udde; 7. Falsterbokanalen, norra delen; 8. Kämpinge; 9. Stavstensudden; 10. Smygedungen/Smygehuk; 11. Haken, Abbekås; 12. Världens ände, Ystad; 13. Kåseberga; 14. Hagestad; 15. Sandhamaren; 16. Sankt Hans backar, Lund. Kartunderlag: Google Earth Pro.

Inlandslokalen Sankt Hans backar i norra Lund kan uppvisa imponerande siffror av exempelvis sträckande vitkindade gäss.

Hur? – Kläder och utrustning

Klä dig varmare än på en vanlig exkursion eftersom det är kallt att sitta still. Sitt på ett isolerande sittunderlag, och ta med en tältstol ifall det inte finns någon bänk eller

sten att sitta på. Ha rejäla sockor på fötterna, det är oftast om fötterna man fryser först. Kom ihåg att kängor är varmare än gummistövlar. Handledsvärmare förhindrar att det blåser in i jackärmarna. Ett par reservhandskar i packningen kan rädda dagen om en av favorithandskarna blåser bort. Ta på regnställsbyxorna från början så slipper du fumla med dem om det

kommer en skur. En välfylld matsäck med en rejäl termos är en självklarhet, och en chokladbit eller lite nötter sätter guldkant på sträckskåningen. En putsduk är bra att ha till hands för att torka ren frontlinserna om det börjar regna. Har man kamera så är en sopsäck perfekt att gömma kameran i om det kommer en skur.

Eftersom avstånden är stora (ofta 500 m – 2 km) och fåglarna ofta passerar ganska långt ut är tubkikare ett måste, gärna med zoom. En dyrare tubkikare med optiska topprestanda kan göra stor skillnad i dåligt väder. Men under bra siktförhållanden är skillnaden mellan dyrare och billigare tubkikare inte avgörande. Som komplement till tuben behöver man en handkikare för att kunna spana av närsektorn.

För att kunna artbestämma fåglarna på långt håll bör man ge akt på sjöfågelflockarnas form och sammansättning. Om det gäller t.ex. en ensam labb, alka, dopping eller lom är fågelns flyktsätt av vikt, om den

upplevs som kutryggig, bukig, långhalsad, kompakt, långbent, hur halsen hålls, och hur dräkten kontrasterar mellan svart/grått/vitt, särskilt om de flyger intill fåglar som ser lite annorlunda ut i färgsättningen. Kontrasten mellan fågel och bakgrund påverkar hur stora man upplever fåglarna. Mot ett mörkt hav ser en mörk fågel mindre ut än en ljus fågel. Läs gärna texter och bildillustrationer i *Fågelguiden* riktigt noga så upptäcker du att det finns massor av den här typen av tips. Vid bilden av flygande skäggdopping står det "stora fötter", "mycket slankt och gängligt byggd" samt "snabba vitflimrande vingslag". Och vid bilden av flygande svarthakedopping står det "oftast vit vingframkant" och "flykten svirrande, ofta med halsen höjd över horisontalplanet". För den som vill förkovra sig ytterligare rekommenderas *Flight Identification of European Seabirds*. Den svenska versionen *Sjöfågelguiden* av samma bok lär dessvärre vara slutsåld.

En flock krickor passerar Kåseberga 5 april 2020. Foto: Mikael Arinder.

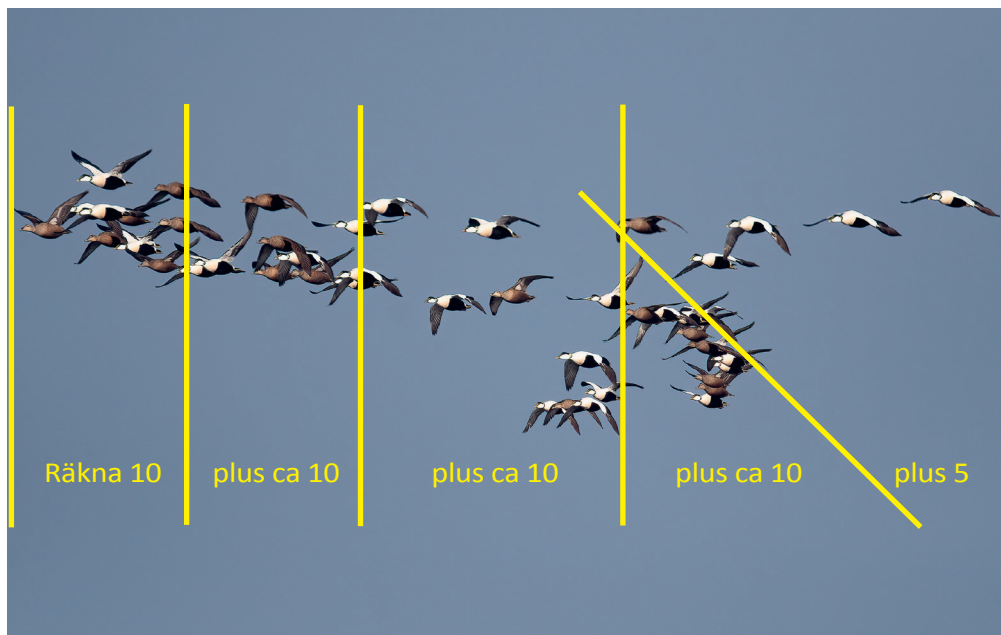
Skådare ropar ofta ut vad de ser. Så även om du själv inte är så bra på att upptäcka eller känna igen olika arter så får du hjälp om du står intill andra skådare. Ibland kan man till och med få ta en titt i grannens tub så att man får se den där bredstjärtade labben eller islommen som var så omöjlig att hitta på egen hand. Stå eller sitt därför tillsammans med andra i stället för att hålla dig för dig själv.

Håll dig uppdaterad vad som rapporteras längs kusten genom Bird Alarm eller något lämpligt Band. En utlarmad prakt-ejder från Smygedungen skärper sinnen om du skådar vid Kåseberga.

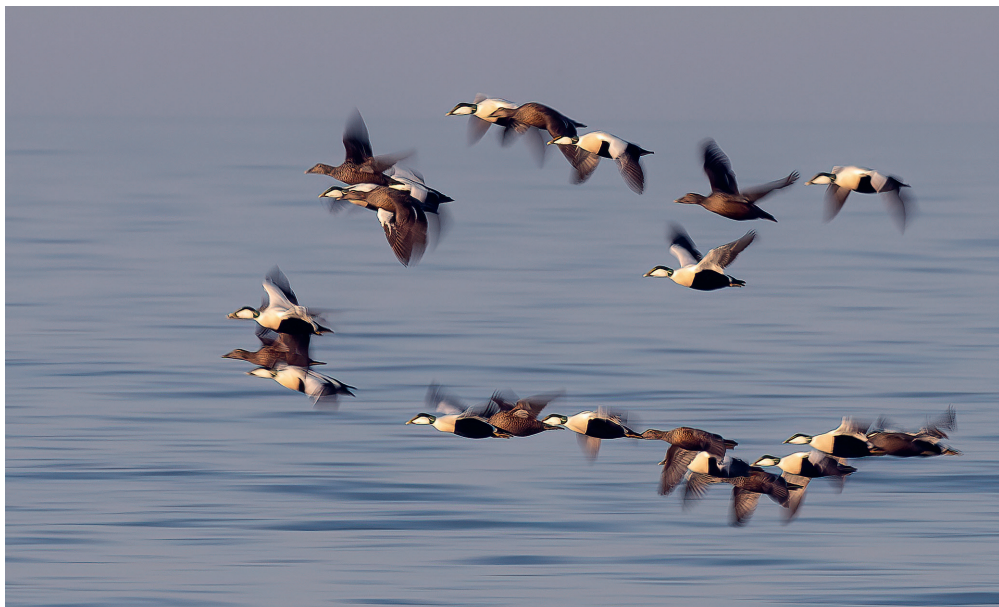
Det kan vara utmanande att räkna varje enskild fågel i en sjöfågelflock. Man får därför skatta antalet individer i en flock. Lämpligen räknar man de första tio individerna, bedömer storleken på denna tio-flock, mättar sedan hur många tio-flockar

som hela flocken kan tänkas innehålla, och summerar slutligen skattningen Figur 2. Är det riktigt stora flockar kan man på samma sätt bedöma storleken på en 100-flock, och sedan mätta hur många 100-flockar som hela flocken kan tänkas innehålla tills hela flocken passerat. Felskattningen torde inte bli större än 20–30 %, vilket får anses okej. Tänk på mätnoggrannheten. Har du skattat två flockar om 300 ex + 200 ex, och slutligen ser sju fåglar till, så bör du rapportera totalt ca 500 fåglar snarare än 507 fåglar. Detta då du inte räknat de båda stora flockarna med tre siffrors noggrannhet eftersom du skattat flockstorlekarna.

Om du sträckräknar är det viktigt att kunna föra anteckningar kontinuerligt, antingen i en vädertålig obsbok eller i Artportalens checklista. Drivna sträckskådare använder sig av handräknare (finns på t.ex. Clas Ohlson, Kjell & Co och Elgiganten),

Figur 2. För att snabbt skatta antalet individer i en flock: 1. Räkna de första tio individerna och skapa en bild av storleken av en "tio-flock"; 2. Mätta hur många "tio-flockar" som hela flocken kan tänkas innehålla; 3. Räkna ytterligare ströfåglar; 4. Summera.
Ejdrar. Barsebäcks hamn, 28 mars 2012. Foto: Mikael Arinder.

Figur 3. Fotot är taget med medveten rörelseoskärpa med hjälp av panorering vid 1/60 s, f.16, 100 ISO. Ejdrar. Kåseberga, 5 april 2020. Foto: Mikael Arinder.

gärna flera stycken för att kunna hålla räkning på de vanligaste arterna. Varje klick kan då stå för 1, 10 eller 100 fåglar.

Fotografera sjöfågelsträck

För dig som vill fotografera sjöfågelsträck rekommenderas ett teleobjektiv på minst 400 mm, gärna längre. Om du kan ställa in antal sökarpunkter på kameran så välj en enda punkt i mitten. En snabb slutartid på 1/2000 s i kombination med inställningen kontinuerlig autofokus krävs för att få skarpa bilder. I bra ljus brukar jag köra i manuellt läge (M), bländar ner ett steg från full bländaröppning för att öka skärpedjupet, i kombination med 1/2000 s och auto ISO. Då ökar chansen för att bilderna blir skarpa. Exponeringskompensera med +1,5 steg om bakgrunden är ljus (himmel eller blänkande hav). Använd gärna seriebildstagning och tag en serie bilder åt gången. Då ökar chansen att någon bild blir bättre än de andra, en bild som är lite skarpare

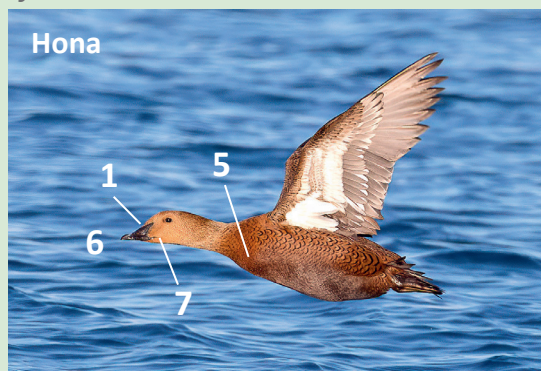
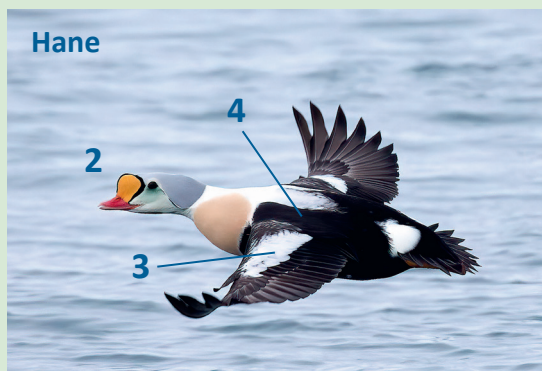
och där fåglarna har vingarna uppe eller nere. Har du ett teleobjektiv med bildstabilisering så ska denna vara inställd i läget för panorering (ofta läge 2).

Experimentera och ta bilder med medveten rörelseoskärpa (Figur 3) på ejdrarna med oskarpa vingar. Ställ då kameran på bländarautomatik/slutartidsförval, ställ in 1/60 s och auto ISO samt snabb seriebildstagning. Håll avtryckaren nedtryckt och tag en serie bilder samtidigt som du panorerar och följer med sjöfågelflocken i sökaren. Många försök krävs för att lyckas. Bara en eller ett par bilder av hundra tagna kommer att bli fina. Alla övriga bilder blir värdelösa. Kassera inga bilder förrän du sitter hemma vid datorskärmen och kan bedöma resultatet. Lycka till!

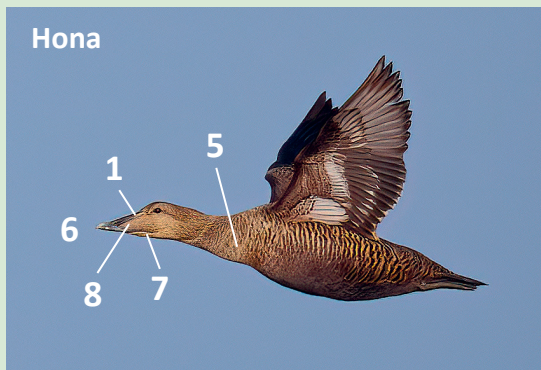
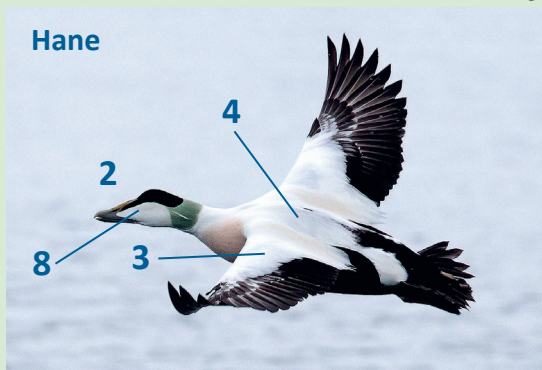
Mikael Arinder
mikael.arinder@telia.com

Så här skiljer du praktejder från ejder (Text och foton: Mikael Arinder)

Praktejder

Ejder

Praktejder

Har kompaktare kroppsform och snällare/näpnare ansiktsuttryck jämfört med ejdern. På nära håll syns en lätt utåtbuktande övergång mellan panna och näbbfäste (1).

Hanen är omisskännlig med orange näbbknöl, röd näbb och grön/blått huvud (2). Har tydliga vita vingtäckarfält (3) ovan som kontrasterar mot mörk rygg och mörka skuldror (4). Ger ett mörkare och brokigare helhetsintryck än en ejderhane.

Honan har en karakteristiskt rostbrun dräkt (5). Har svartare och kortare näbb (6) än ejdern. På riktigt nära håll syns "glada" mungipor (7).

Ejder

Har utdragen kroppsform med långt, kilformat huvud och näbb. Har ett förnämare och mer långnäst ansiktsuttryck jämfört med praktejdern. Fjäderfästena på sidorna av näbben når långt fram (8), vilket ger ett säregnet utseende. På nära håll syns en inåtbuktande övergång mellan panna och näbbfäste (1).

Hanen har svart o vitt huvud (2) i kombination med vit rygg, vita skuldror (4) och vita vingtäckarfält ovan (3). Ger ett ganska ljust helhetsintryck.

Honan har gråbrun dräkt (5). Har lång, grå näbb (6), och på nära håll syns ljus näbbspets. På riktigt nära håll syns att den saknar "glada" mungipor (7).